

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

КОВАЛЕНКО Оксана Миколаївна

УДК 94(477)“2000/2005”:[008:327(438)](043.3)

**ОСВІТНІ, НАУКОВІ ТА КУЛЬТУРНІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ
ЗВ'ЯЗКИ (2000–2005 рр.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2014

11318

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат історичних наук, доцент
Двірня Катерина Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
Інститут історичної освіти,
доцент кафедри історії України.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
Романюк Іван Миронович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені
Михайла Коцюбинського,
кафедра історії та культури України,
завідувач;

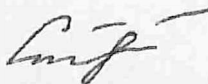
кандидат історичних наук, доцент
Антонюк Олексій Сергійович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка,
доцент кафедри історії слов'ян.

Захист відбудеться «19» серпня 2014 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «15» серпня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Стоян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема українсько-польських освітніх, наукових та культурних зв'язків як найбільш результативної та масової форми спілкування завжди викликала інтерес дослідників. Саме через культурний та освітній діалог відбувається пізнання, національне усвідомлення, взаємозбагачення і взаємопроникнення культур. Це чи не найбільшою мірою стосується України та Польщі, на що вказує багатовікова спільна історія цих країн. Важливість дослідження впливає з процесів формування протягом 2000–2005 рр. нової європейської системи міжнародних відносин, суттєвим елементом якої є взаємини у галузі освіти, культури та науки.

Співробітництво України та Польщі в освітньо-наукових і культурних сферах за умов глобалізації сучасного світу – показник інтеграційного поступу української та польської спільнот, сповідування ними загальноєвропейських цінностей. Слов'янська спорідненість, переплетіння історичної долі українського та польського народів, близькість культур, національних традицій слугують підґрунтям і своєрідним каталізатором їх взаємного зацікавлення і співпраці. Саме через розмаїття культурного діалогу відбувається пізнання, взаємопроникнення та взаємозбагачення культур, посилюється усвідомлення кожним народом своєї національної ваги і гідності.

Розвиток українсько-польських відносин у галузі культури, освіти та науки на різних часових відтинках завжди знаходився у полі зору багатьох учених. Разом з тим, незважаючи на розширення та інтенсифікацію науково-пошукових зусиль, спрямованих на виявлення особливостей удосконалення українсько-польських відносин у галузі культури, освіти та науки, певні питання залишилися не дослідженими. Такий стан вивчення проблеми зумовлений багатьма факторами, зокрема: незначною віддаленістю подій у часі, перманентністю процесу, масштабністю, багатогранністю проявів і наповненістю двосторонніх відносин. Таким чином, українсько-польські освітні, наукові та культурні зв'язки у 2000–2005рр. ще не знайшли належного всебічного висвітлення і не стали предметом спеціального вивчення в українській історіографії. Це підтверджує дослідження окремих питань з цієї проблеми та необхідність підготовки комплексного вивчення заявленої автором теми.

Наукова актуальність досліджуваної теми зумовлена, теоретичною і практичною значущістю польського досвіду в галузі розвитку культурних та освітньо-наукових осередків наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Аналіз українсько-польських культурно-освітніх відносин та наукового співробітництва є необхідним для визначення основних закономірностей у взаємозв'язках між двома народами і має сприяти усуненню перешкод на шляху обох держав до рівноправного членства в європейській співдружності. Освітній, науковий та культурний рівень нашої держави має відповідати вимогам Європейського співтовариства, що були висунуті в «Угоді про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС» (1999 р.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук» та згідно з проблематикою кафедри історії України Інституту історичної освіти «Актуальні проблеми історії України». Тему дисертації

затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 6 від 30 січня 2014 р.).

Мета роботи полягає у дослідженні українсько-польських освітніх, наукових та культурних зв'язків: на основі всебічного комплексу аналізу напрямів, форм і методів вивчення досвіду співробітництва України та Польщі у 2000–2005 рр. та його практичного використання в культурно-освітніх системах України.

Відповідно до мети визначено такі завдання наукового дослідження:

- проаналізувати стан розроблення проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії, встановити повноту її джерельного забезпечення;
- розглянути стан законодавчої бази українсько-польських відносин у сфері освіти, науки та культури у 90-ті роки ХХ ст. та виявити особливості правового забезпечення цього стратегічного напрямку співробітництва протягом 2000–2005 рр.;
- дати оцінку стратегічному партнерству як основі поглиблення освітніх, наукових та культурних зв'язків між двома державами, виявивши загальні тенденції та особливості співробітництва Польщі й України;
- вивчити основні принципи та напрями діяльності двох держав у сфері освіти та науки;
- висвітлити освітанську політику України та Польщі щодо національних меншин, виявивши специфіку її реалізації;
- дослідити особливості створення, діяльності та взаємообмін культурно-освітніх організацій України та Польщі протягом 2000–2005 рр.

Об'єктом дослідження є двосторонні українсько-польські культурно-освітні та наукові зв'язки.

Предмет дослідження – культурно-освітнє та наукове співробітництво України з Республікою Польща в контексті європейського інтеграційного процесу протягом 2000–2005 рр.

Хронологічні межі дослідження визначаються початком ХХІ ст., якому притаманні потужні імпульси українсько-польських взаємин. Актуальність вибору хронологічних меж обумовлено і тим, що в цей період утвердились особливі відносини між Польщею та Україною як стратегічних партнерів. Нижня межа, 2000 рік, пов'язана з періодом особливої динаміки у нормативно-правовій площині та практичній діяльності України й Польщі щодо міждержавної освітньої, наукової та культурної співпраці. Верхньою межею є 2005 рік, проголошений Роком України в Польщі та укладанням українсько-польських міжурядових угод, що визначали перспективи подальшого поглиблення міждержавних зв'язків у гуманітарній сфері обох держав. Водночас для кращого розуміння витоків і змісту проблеми у певних випадках дисертант свідомо виходить за хронологічні межі для більш глибокого розуміння сучасних закономірностей і тенденцій розвитку українсько-польських відносин.

Географічні межі роботи охоплюють територію України та Польщі у сучасних державних кордонах.

Методологічна основа дисертаційного дослідження ґрунтується на принципах об'єктивності, системності та історизму, що дає можливість вивчити суспільні явища у динаміці та тісному зв'язку з конкретно-історичними умовами їх розвитку.

У процесі дослідження використовувалися філософські, загальнонаукові та спеціальнонаукові методи: при визначенні структури, мети і завдань дослідження. У роботі також застосовувалися методи емпіричного аналізу, синтезу, факторного

аналізу, систематизації, класифікації та аргументації для вивчення автентичних джерел, матеріалів теоретичних досліджень, офіційних документів Польщі й України з питань культурно-освітньої і наукової співпраці.

Серед загальнонаукових методів використовувалися такі як системно-структурний (при аналізі діяльності громадських українських та польських організацій), порівняння (виділення спільних та специфічних рис діяльності Польщі та України в галузях освіти, науки та культури), дедукції, індукції та узагальнення (при аналізі джерельної бази та формулюванні висновків). Спеціально-наукові методи: проблемно-хронологічний та періодизації – вплинули на визначення хронологічних меж дослідження, на структуру та послідовність викладення матеріалу, генетичний (сприяв послідовному розкриттю змін українсько-польських освітніх, наукових та культурних відносин), ретроспективний (дозволив простежити в динаміці еволюцію українсько-польських відносин).

Наукова новизна дисертації полягає у постановці та розробці актуальної проблеми, що не дістала у історичній науці всебічного й об'єктивного висвітлення. Проведена робота дає підстави сформулювати положення та висновки, що містять наукову новизну й виносяться на захист.

Основні з них такі:

вперше:

- залучено до наукового обігу широке коло архівних матеріалів, зокрема, поточних архівів міністерств та відомств України, архівних матеріалів Краківського та Варшавського університетів, вперше у вітчизняній історіографії українсько-польські відносини в культурно-освітній та науковій галузях у 2000–2005 рр. виділено у самостійний об'єкт наукового дослідження;
- здійснено всебічний історіографічний огляд проблеми співробітництва в галузі освіти та науки між Україною і Республікою Польща у 2000–2005 рр.;
- проведено науковий аналіз договірно-правової бази українсько-польських відносин у сфері культурно-освітнього, наукового співробітництва;
- обґрунтовано особливості здійснення освітнього, наукового та культурного співробітництва України та Польщі в контексті їх політичних та економічних зв'язків. Проаналізовано проблеми та сформульовано пропозиції щодо підвищення ефективності співпраці держав у галузі освіти, науки та культури.

Уточнено, що:

- розвиток освітнього співробітництва української та польської національних меншин у зв'язку із вступом України до Болонського процесу в 2004 р. набуває рис стабільності та закріпленості законодавчими актами Польщі та України;
- важливе освітньо-культурне значення має аналіз укладених договорів між українськими та польськими університетами у 2000–2005 рр.

Дістало подальшого розвитку:

- дослідження спільних освітніх та наукових програм України та Польщі;
- вивчення діяльності культурно-освітніх організацій Польщі та України у зазначений період.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що наукові узагальнення доведено до рівня конкретних висновків і рекомендацій. Це робить їх придатними до застосування в практиці вищої школи України. Основні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці курсів і спецкурсів вищих навчальних закладів з історії культурно-

освітніх зв'язків України та Польщі, в узагальнюючих працях з історії України та Польщі. Результати дослідження також будуть використані в практичній роботі громадських установ, діяльність яких пов'язана із розвитком відносин України в галузі культури, науки та освіти з іншими державами.

Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі власних авторських досліджень у результаті опрацювання й аналізу наукових нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні результати отримані у ході дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри історії України Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Загальна наукова концепція дослідження знайшла своє відображення у повідомленнях на 17 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференціях, наукових читаннях: Міжнародній науковій конференції «Другі міжнародні Драгоманівські читання» (Київ, 2006), IV Міжнародній науковій конференції «Польща та Україна на шляху демократичних перетворень: історія, сучасність, майбутнє» (Житомир, 2007), Всеукраїнській науковій конференції «Другі всеукраїнські Драгоманівські читання молодих істориків: актуальні проблеми вітчизняної та світової історії» (Київ, 2008), міжнародних наукових конференціях молодих учених «Дні науки історичного факультету» (Київ 2008, 2009), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Доба гетьмана І.Мазепи в європейській історії: міфи і реалії» (Київ–Батурін, 2008), III Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Тернопіль, 2009), Звітній науковій конференції Інституту вищої освіти АПН України «Вища освіта і наука: технології взаємодії» (Київ, 2010), V Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Переяслав-Хмельницький, 2011), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011), II Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях «Інтернаціоналізація системи вищої освіти України» (Київ, 2012), VIII Міжнародній науковій конференції «Знаки питання в історії України: суспільство між традицією та модернізацією» (Ніжин, 2012), Всеукраїнській науковій конференції «Українська політична нація: історія і сучасність» (Київ, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Наука, техніка і вища освіта» (Канада, Вествуд, 2013), XXVI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток єдиного європейського освітнього простору: поєднання зарубіжного досвіду з національними традиціями» (Україна, Ужгород; Словаччина, Кошице; Угорщина, Мішкольц, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Педагог третього тисячоліття: теоретико-методологічний дискурс» (Дрогобич, 2013), III Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях «Магістратура в освітньому просторі університету» (Київ, 2014).

Публікації. Теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження опубліковано у 25 одноосібних наукових статтях, 11 з яких – у фахових виданнях України та чотири – у фахових іноземних виданнях.

Структура дисертації. Структура дисертації зумовлена змістом проблеми, метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (525 позицій), додатків (9 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить – 332 сторінка, із них 195 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, викладено зв'язок роботи з науковими планами й програмами, визначено мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації, публікації.

Перший розділ "Історіографічні, джерельні та методологічні засади дослідження" присвячено огляду історіографії проблеми та аналізу джерельної бази дослідження українсько-польських освітніх, наукових та культурних відносин.

Історіографічний аналіз українсько-польських освітніх, наукових та культурних відносин складається із масиву різноманітної української та зарубіжної літератури. Умовно всі дослідження із українсько-польської освітньої, наукової та культурної проблематики можна поділити на такі групи: 1) українська історіографія з кінця ХХ ст. до початку ХХІ ст.; 2) українська історіографія з початку ХХІ ст. до нашого часу; 3) праці закордонних дослідників. Окрема група дослідників висвітлює питання українсько-польських освітніх та наукових зв'язків. Натомість слід зауважити, що кожна із зазначених груп поділяється на підгрупи дослідження міжнародних, договірних, освітніх та культурних відносин.

Українсько-польські культурно-освітні та наукові відносини найбільш ґрунтовно та детально розглядають такі українські дослідники як, І. Афанасьєва, О. Васильєва, Л. Зашкільняк, Г. Зеленько, О. Знахоренко, В. Кирилич.¹ Питання прав національних меншин досліджують такі українські вчені: С. Антонюк, О. Калакура, А. Киридон, О. Нахлік, О. Бабак² та польські – А. Вирозумська, М. Сафіян, С. Троян, Х. Вуяк³.

¹ Афанасьєв І. Ю. Польсько-українські відносини у 1991–1999 рр.: спроба узагальнення / І. Ю. Афанасьєв // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: зб. наук. праць – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – Вип. 4. – С. 295–301; Васильєв Д., Чекаленко Л. Українсько-польські відносини наприкінці ХХ століття / Д. Васильєв, Л. Чекаленко // Нова політика. – 1998. – № 4. – С. 13–17; Зашкільняк Л. О. Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі / Л. О. Зашкільняк // Україна – Європа – Світ: міжнар. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / голов. ред. Л. М. Алексієвське. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. Вип. 2. – С. 155–158; Зеленько Г. «Невздогінна модернізація»: досвід Польщі та України: монографія / Г. Зеленько. – К.: Критика, 2003. – 216 с.; Знахоренко О. М. Налагодження українсько-польського стратегічного партнерства і позиція провідних держав Заходу / О. М. Знахоренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць – К.: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка; Ін-т міжнар. відносин, 2003. – Вип. 41. – Ч. 1. – С. 25–30; Кирилич В. П. Проблема задоволення духовних потреб українців у Польщі / В. П. Кирилич // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2000. – Вип. 23. – Ч. 1. – С. 48–55.

² Антонюк С. Стратегічне партнерство України і Польщі: сучасний стан, пріоритети розвитку і перспективи / С. Антонюк, О. Антолюк // Університет. – 2006. – №1. – С. 11–19; Калакура О. Я. Теоретико-методологічні засади історико-етнополітологічного дослідження польської меншини в Україні ХХ століття / О. Я. Калакура // Етнічна історія народів Європи. – К.: [б.в.], 2006. – Вип. 21. – С. 59–64; Киридон А. М. Українсько-польські відносини: "нова ера" співпраці / А. М. Киридон // Україна – Європа – Світ: міжнар. зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 128–135; Нахлік О. Особливості польсько-українського культурного діалогу другої половини ХХ початку ХХІ ст. / О. Нахлік // Київ. полоніст. студії: зб. наук. праць; відп. за вип. Р. П. Радішевський, проф., член-кор. НАН України. – К.: Видав.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2009. – Т. XV. – С. 394–403; Бабак О. І. Українці в країнах Центральної та Східної Європи: діалог культур / О. І. Бабак // *Ukrajiništka na prahu novogo stoletu a tisíciletu. Problomy jazyka, literatury a kultury. Shornik prac.* – Olomouc, 2001. – S. 253–258.

Українсько-польські відносини розглядаються в контексті євроінтеграційних та глобальних світових процесів із урахуванням міжнародної ситуації та інтересів провідних держав і міжнародних структур. Такий підхід притаманний західним, зокрема, польським дослідникам – К. Бахману, З. Бжезинському, Є. Зінкевичу, П. Куспису, А. Хойновській, З. Шмід⁴, які визначають перспективи українсько-польського співробітництва.

Значний внесок у дослідженні українсько-польських культурних та освітніх відносин зробили представники польської політичної думки. Такі політики та політологи як А. Мадзіак-Мішеска, Є. Козакевич, З. Шмід, А. Хойновська, Т. Ольшанський, В. Гілла та Н. Гілла⁵ аналізують українсько-польську зовнішню політику, вплив міжнародних факторів на відносини між двома державами. Слід зазначити, що вказані дослідники, виходячи з розуміння національних інтересів власної країни, в деяких питаннях доходять однобоких висновків та трактувань, що потребує додаткового аналізу й уточнення.

На відміну від західних, українських і польських дослідників, російські фахівці досить скептично оцінюють перспективи взаємин між Україною та Польщею, однобоко та упереджено трактують спектр українсько-польських відносин. У працях О. Кромаревський, С. Пирожков⁶ та інших прослідковується негативне ставлення до розвитку українсько-польських відносин і українсько-польських культурних відносин зокрема.

Досить дискусійною виявилася проблема повернення культурних цінностей

³ Wyrozumska A. Umowy miedzynarodowe. Teoria I praktyka / A. Wyrozumska. – Warszawa: Prawo i Praktyka Gospodarcza, 2006. – 751 s.; Safian M. Magiel Iizbonski / M. Safian // Newsweek. – 2008. – Nr. 14. – 6 kwietnia. – S. 30-31; Trojan S. Wplyw procesow demokracji na panstwach Europy Srodkowo- Wschodniej na wspolprace transgraniczna / S. Trojan, J. Tyszczenko // Granice i pograncza nowej Unii Europejskiej: Z badan regionalnych, etnicznych I lokalnych / Red. M. Malikowski, D. Wojakowski. – Krakow, 2005. – S. 98 – 117; Wujec H. Polsko-ukrainskie stosunki w perspektywie polskiej / H. Wujec // Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze. – Warszawa, 2002. – № 13–14. – S. 78 – 82.

⁴ Studia Polsko-Ukraińskie, red. nacz. Startisław Stepień, Południowo - Wschodni Instytut Naukowy, Przemysł 2006 – Польсько-українські студії, Південносхід. наук. ін-т. – Перемишль, 2006 (поточний архів); Бжезинський З. Велика шахівниця: монографія / З. Бжезинський. – Львів – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2000. – 236 с.; Sinkewycz E. Rozpad Związku Radzieckiego i uwarunkowania procesow migracyjnych na terytorium postsowieckim / E. Sinkewycz // Migracje i społeczeństwo / Instytut historii Polskiej Akademii Nauk; Mazowiecka Wyższa Szkoła humanistyczno-pedagogiczna w Łowiczu. – Warszawa, 2003. – Т. 8: Upadek imperiów i rozwój migracji / Pod redakcją E. Zamojskiego. – S. 108–112; Куспись П. Польща: тяжіль з Україною [Електронний ресурс] / П. Куспись // BBC. – 27 трав. 2010 р. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/kuspys/2010/05/post-24.html>.

⁵ Машенко Г. Виставка "Ян Собеський в колекції Львівського історичного музею" відкрито в рамках Року Польщі в Україні [Електронний ресурс] / Г. Машенко // Укрінформ. – 2004, 18 серп. – Режим доступу: <http://polska.ukrinform.com/article.php?a=0367>; Перспективи українсько-польських відносин: прес-конференція в "Главреді" // Главред. – 2010. – 5 серп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.glavred.info/print/articles/17042>; Століття жави – століття навчався [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studyinpoland.pl>; Польські ВНЗ відчиняють двері для українських студентів. З. Шмідт [Електронний ресурс] // УНІАН. Режим доступу: <http://education.unian.net/ukr/detail/189319>; Гілла Н. Відносини Польщі з Україною в 1989–1993 рр. – К.: Н. Гілла, В. Гілла [б.в.], 1995. – 234 с.

⁶ Пирожков С. Кромаревський О. В контексті загальної архітектури безпеки. Польсько-українські відносини: погляд з України / С. Пирожков, О. Кромаревський // Політика і Час. – 1996. – № 1. – С. 14–24.

О. Федорук і В. Врублевська⁷, аналізуючи діяльність Державної служби з переміщення культурних цінностей через державний кордон виділили завдання та перспективи розв'язання спільних проблем з дотриманням вимог законодавства. Проблемі пам'яток української культури в Польщі присвячена праця польського автора М. Сікорська⁸. Використовуючи велику кількість зібраних даних про осередки культури православної церкви в Польщі, він створив детальний каталог цих пам'яток та мапи їх розміщення. Л. Алексієвць та І. Ільницький⁹, оцінюючи досвід у справі охорони історичних пам'яток у Польщі, окреслили причини уповільнення реставраційних робіт та можливості їх прискорення.

Окрему групу становлять праці українських та польських науковців щодо висвітлення українсько-польських зв'язків у галузі освіти. У цьому контексті важливе значення мають праці В. Липко «Культурно-освітні та релігійні товариства як гарант добросусідства між Україною і Польщею»,¹⁰ А. Павлишина «Українська громада в Польщі»,¹¹ Н. Петрука «Про деякі методичні засади українознавства»,¹² В. Трошинський «Українці в світі»¹³ та У. Флишко «Україномовні школи в Польщі».¹⁴ Проте вказаним працям притаманний певний стереотип, зокрема, некритичний аналіз інформації та вилучення відомостей щодо подій у Польщі.

Серед досліджень проблеми наукових зв'язків України та Польщі слід виділити працю Я. Ісаєвича,¹⁵ котрий зробив акцент на організації наукових конференцій, незначному поширенні об'єктивних наукових праць за кордоном, долі пам'яток мистецтва та історії, а також на розробках Польського українознавчого товариства та працю Л. Зашкільняка¹⁶ щодо діяльності Центру історичної полоністики у Львові.

У дисертаційному дослідженні з'ясовано, що всебічне та ґрунтовне дослідження українсько-польських культурних зв'язків 2000–2005 рр. не мало місця в сучасній історіографії. Більшість досліджень торкається періоду 90-х років і стосується суспільно-політичних та економічних питань.

Окрему групу досліджуваних документів посідає *джерельна база*, яка у свою

⁷ Studia Polsko-Ukraińskie, red. nac. Stanisław Stepień, Południowo - Wschodni Instytut Naukowy, Przemysł, 2006 – Польсько-українські студії, Південносхід. наук. ін-т. Перемишль, – 2006.

⁸ Sikorska M. Polska-Austria. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzania Unii Europejskiej. – Warszawa: ISP, 2000.

⁹ Алексієвць Л. Україно-польські відносини на етапі стратегічного партнерства та європейської інтеграції / Л. Алексієвць, І. Ільницький – // Наук. праць. / Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: ТДПУ, 2005. – Вип. 2. – С. 319–325.

¹⁰ Липко В. В. Культурно-освітні та релігійні товариства як гарант добросусідства між Україною та Польщею / В. В. Липко // Вісник Київ. ін-ту "Слов'ян. ун-т". Історія. – К.: [б.в.], 2000. – Вип. 7. – С. 90–100.

¹¹ Павлишина А. Українська громада в Польщі: молода й динамічна. Розмова з Петром Тимою, головою Об'єднання Українців у Польщі / А. Павлишина // Львів. газ. – 2006. – № 62 (1043).

¹² Петрук Н. Про деякі методологічні засади українознавства / Н. Петрук // Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Третього міжнар. конгресу (21–22 жовтн. 2009 р., м. Київ) – К.: [б.в.], 2009. – Кн. 1. – С. 287–288.

¹³ Трошинський В. П. Українці в світі / В. П. Трошинський, А. А. Шевченко. – К.: Альтернатива, 1999. – 351 с.

¹⁴ Флишко У. Україномовні школи в Польщі [Електронний ресурс] / У. Флишко // Львів. газ. – 2008. – № 167 (475).

¹⁵ Ісаєвич Я. Українсько-польські відносини: спадщина історії і суспільна свідомість / Я. Ісаєвич // Україна - Польща: Історична спадщина і суспільна відомість. – Вип. 2.: Депортації 1944–1951. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2007. – 294 с.

¹⁶ Зашкільняк Л. Українсько-польські стосунки у ХХ ст.: Традиції та сучасність // Проблеми слов'янознавства. – К.: [б.в.], 1996. – Вип. 49. – С. 71–76.

чергу поділяється на такі підгрупи: архівні фонди України та Польщі; законодавчі акти вищих органів державної влади Польщі та України і відповідних міжнародних організацій; двосторонні законодавчі акти; архівні матеріали міністерств та громадських організацій; документи дипломатичних представництв – угоди, протоколи зустрічей дипломатів; матеріали участі урядових делегацій у переговорних процесах; заяви, виступи, повідомлення українських та польських політиків, громадських діячів; періодична преса; статистичні матеріали; довідкові матеріали (енциклопедії та словники), електронні архіви різних установ та громадських організацій.

Джерела українського походження. Залучені до дослідження неопубліковані джерела, зокрема архівні матеріали, вперше вводяться дисертантом до наукового обігу. Їх використання дало змогу проаналізувати найважливіші методи, форми і напрями українсько-польського співробітництва в галузі культури, освіти та науки. Безперечно важливість мають документи Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України (ГДА МЗС України), зокрема матеріали Фонду «Міжнародні договори України». Цікавими з огляду на тему цього дослідження є матеріали про співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань і міжнародні білатеральні (двосторонні) договори України з Польщею стосовно розвитку міждержавного та мікрорегіонального співробітництва. Аналітичні звіти Посольства України в РП про стан і перспективи розвитку двосторонніх прикордонних і мікрорегіональних зв'язків, а також його листи, вербальні ноти, звіти про розвиток білатеральних українсько-польських зв'язків у ширшому мікрорегіональному форматі країн Європейського Союзу.

У ГДА МЗС України зберігаються також звіти, аналітичні огляди Комітету у закордонних справах Верховної Ради України; загальнодержавна та регіональна українська і польська офіційна статистика, де відображено реальні соціально-економічні дані про розвиток як, власне, регіонів, так і українсько-польського співробітництва; матеріали громадських організацій, національно-культурних товариств (відповідно, поляків в Україні та українців у Польщі).

Цінним джерелом для теми дослідження стали документи *Поточного архіву Міністерства культури України*. Це різноманітні звіти та інформаційно-аналітичні довідки, пропозиції та рекомендації, протоколи, як *Protokół o współpracy Międzynarodowej między Ministerstwem Kultury Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Kultury i Sztuki Ukrainy do końca 2001 i na 2002-2003 rok*; Попередня угода. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща з питань культурного і наукового співробітництва. Варшава, 18 травня 2002р.; Протокол про тимчасове врегулювання питань взаємного визнання еквівалентності документів про закінчення середніх, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів та ін.

Важливе значення для теми дослідження мають документи та різноманітні архівні матеріали *Культурно-інформаційного центру при Посольстві України в Республіці Польща*, у яких відображена участь Посольства та українців Польщі в заходах, організованих на території Польщі. Помітними заходами за період з 2000 до 2005 р. були: творчий вечір Остапа Лапського (3 грудня 2000 р.), Дні України в м. Скерневиці, Лодзинського воєводства (24 травня 2001 р.), Дні українського театру (листопад 2002 р., м. Варшава), фестиваль «Україна – BIBA» (щорічно, м. Вроцлав), творчий вечір Богдана Осадчука (березень 2003 р., м. Варшава), фестиваль "Українська весна" у Познані (щорічно,

м. Познань), Дні України в Кракові (квітень 2004 р.), фестиваль української традиції «З мальованої скрині» (квітень 2005 р., м. Ополь) тощо. Ці культурні заходи розкривали історичні сторінки співпраці України–Польщі в культурно-освітній та науковій сферах у 2000–2005рр. Крім того, серед матеріалів архіву зберігаються документи – результати досліджень українців-стипендіатів, учасників різних програм з наукового і культурного обміну, таких як «Стипендії Уряду Республіки Польща для молодих учених», Вишеградська стипендіальна програма, програма «Gaude Polonia» та стипендіальна програма ім. Лейна Кірккланда.

Крім вказаних вище архівних документів у дисертаційному дослідженні використовуються матеріали *Поточного архіву «Об'єднання українців у Польщі»*. В архіві зберігаються звіти про діяльність цього Об'єднання, матеріали про зміст культурно-мистецьких заходів тощо. У документах міститься інформація щодо спорудження в м. Хелм Люблінського воеводства пам'ятника першому Президенту України М. Грушевському. Реалізація цього проекту планувалася до 145-річчя з дня народження визначного українського діяча.

Надзвичайно важливими для вивчення заявленої теми є матеріали, досліджені автором в *архівах Варшавського та Краківського університетів*. Цікавими ці матеріали є тим, що містять інформацію про українсько-польські культурно-освітні та наукові відносини, які до сьогодні були недоступні для українських науковців та дослідників. Так, кафедра українознавства, що працює з 90-х років ХХ ст. у Варшавському університеті, не лише пропагує українську мову, літературу та культуру, а й займається перекладом польських книжок на українську мову, а українських книжок – на польську. У 2000 р. викладачами кафедри був надрукований збірник праць І. Франка у трьох томах польською мовою.

Окрему групу становлять *електронні архівні джерела* різних установ та громадських організацій. Слід виокремити матеріали та архівні джерела, що містяться на сайті *Інституту Адама Міцкевича*, що розкривають поглиблення наших відносин в усіх сферах, а зокрема, у науковій. Особлива робота проводиться в цій установі над активізацією наукового співробітництва наших держав. Архіви містять матеріали міжнародних наукових конференцій, які відбувалися на теренах Республіки Польща та України, дані про роботу польських організацій на території України і українських на території Польщі тощо. Вагомим складником джерельної бази при написанні дисертації стала поточна документація *Польського інституту культури в Києві, Польського дому в Києві, Польського дому в Житомирі та Київського Центру українсько-польських студій*, яка присвячена діяльності цих установ щодо проведення культурних заходів в Україні та Польщі.

Важливим джерелом вивчення проблеми слугують звіти про перебування українських делегацій у Польщі, матеріали проведення двосторонніх зустрічей, ювілеїв, нарад, довідки про діяльність товариств українсько-польської дружби та культурних зв'язків, які використовуються автором дослідження.

Окремою складовою джерельної бази є вивчення питання державного регулювання співробітництва між Україною та Польщею. У дисертації використовувалися *нормативно-правові документи*, прийняті у 2000–2005 рр., що стали фундаментом співробітництва в освітній, науковій та культурних сферах. Серед них слід виділити такі як: «Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про збереження місць пам'яті і поховання жертв війни і політичних

репресій» (2000 р.), «Угода про принципи співробітництва між Україною та Республікою Польща по забезпеченню прав національних меншин» (2001 р.) та ін. У цих документах тією чи іншою мірою розкрито напрями та форми освітньої, наукової і культурної співпраці між двома країнами.

Найважливіші нормативні документи опубліковані у таких збірниках матеріалів та періодичних виданнях України та Польщі: «Україна на міжнародній арені», «Офіційний вісник України», «Закони України», «Регіональна політика України», «Відомості Верховної Ради України», «Урядовий кур'єр», «Голос України»; електронній законодавчій базі «Ліга»; довідкових та інформаційно-аналітичних виданнях. У польському вимірі – це «Газета Виборча», «Реч Посполита», «Впрост».

Аналіз українсько-польських відносин має місце у виступах, статтях, інтерв'ю посадовців, дипломатів, політиків, зокрема, А. Зленка, В. Огризка, Б. Тарасюка, Ю. Щербака, які наголошують на важливості відносин між Україною та Польщею, на надзвичайній спорідненості мови та культури наших народів і перспективність подальшої співпраці. Ці матеріали використані автором як джерела з проблеми освіти, науки та культури в українсько-польських взаєминах.

Важливими для нашого дослідження є мемуари українських та польських політиків, громадських діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток українсько-польських освітніх та наукових відносин упродовж 2000–2005 рр. Серед них: Л. Кравчук, Л. Кучма, В. Ющенко, Б. Осадчук, А. Моцок, А. Кінах, А. Квасньєвський, Л. Качинський, Є. Гедройц. Ці та інші відомі політики, громадські діячі неодноразово підкреслювали важливість освітньої та наукової співпраці України та Польщі.

До статистичних джерел дослідження українсько-польських відносин слід віднести збірник Головного статистичного управління під назвою «Релігійні віросповідання, національні та етнічні товариства у Польщі 2000–2002 рр.». Тут зібрано інформацію про структуру і розміщення Греко-католицької та Польської автокефальної Православної церков (ПАПЦ), наведено дані щодо чисельності, схеми розміщення за регіонами та адреси українських організацій, а також вміщено інформацію про видання та основні заходи, що проводяться товариствами. У досліджуваній період вийшло друком кілька довідників, що стосуються окремих питань щодо українців у Республіці Польща та поляків в Україні, зокрема це такі видання як «Довідник з питань участі громадян у формуванні культурної політики європейських міст» (м. Київ, 2007) Жорді Паскуаля-і-Руїса та Сан'їна Драгоевича.

Таким чином, здійснений аналіз джерельної бази дає підстави дійти висновку про наявність значної кількості публікацій з питань сучасного стану українсько-польських культурних відносин як складової гуманітарної сфери.

Під час розгляду українсько-польських культурних, освітніх та наукових відносин застосовувалися певні методологічні засади, теоретичні узагальнення і практичний досвід історичного дослідження. Вони мають свої теоретичні засади і відповідний понятійно-термінологічний апарат.

Методологією дослідження дисертації є комплекс методологічних підходів, який ґрунтується на основних принципах історизму, наукової об'єктивності та системному підході при аналізі подій минулого. Специфіка досліджуваної проблеми, поставлена мета та завдання зумовили використання у дисертації проблемно-хронологічного (визначив структуру побудови дослідження), порівняльно-історичного (для комплексу аналізу історіографії та джерельної бази,

українсько-польських культурно-освітніх відносин), аналітично-критичного (для вивчення, систематизації та обробки інформації), методу статистичного аналізу (для дослідження кількості створених наукових осередків, організацій та навчальних закладів в Україні та Польщі), порівняння, аналогії й типології (для з'ясування особливостей українсько-польських гуманітарних відносин).

Отже, вивчення історіографії дозволяє дійти висновку про відсутність комплексного дослідження особливостей освітніх, наукових та культурних відносин у контексті євроінтеграційних процесів досліджуваного періоду. Вагома джерельна база та нові методологічні засади дозволяють розкрити певні аспекти означеного питання.

У другому розділі «Нормативно-правова база освітнього, наукового та культурного співробітництва України та Польщі» аналізуються освітні, наукові та культурні відносини України та Польщі. Правова база форм співробітництва в гуманітарній сфері засвідчує, що протягом 2000–2005 рр. утворилися необхідні умови для розширення діалогу, спрямованого на розбудову громадянського суспільства в обох державах. Однак освітньо-наукові зв'язки не повинні розглядатися як самоціль. Розвиток цього виду співпраці – невід'ємний елемент концепції українсько-польського стратегічного партнерства. Його основною метою є закріплення присутності обох держав у Європі, а відтак – у європейському освітньо-інформаційному просторі, де вони виступають рекламними промоутерами.

Протягом досліджуваного періоду була сформована нормативно-правова база двосторонніх відносин українсько-польського співробітництва в галузі культури. За підрахунками дисертанта в період 1990–1999 рр. було підписано і узгоджено близько 110 договорів, угод та міжурядових домовленостей, які стосуються гуманітарних українсько-польських відносин, у той час як протягом 2000–2005 рр. – близько 200. Велике значення відігравали й особисті стосунки представників культури, освіти, науки, політичних, державних та громадських діячів. Міждержавна співпраця України і Польщі підсилювалася взаємодією у межах постійно діючих міждержавних механізмів, подальшим зміцненням договірно-правової бази двостороннього співробітництва. З початку новітніх відносин між Україною та Польщею вищі державні органи, зокрема, і парламенти наших країн, тісно співпрацювали у вирішенні важливих питань розвитку двосторонніх культурних відносин. Успішний міжпарламентський діалог, який регулярно відбувається між Україною та Польщею, сприяє швидкій ратифікації міждержавних угод, гармонізації правових норм, зміцнює взаєморозуміння політичних еліт.

Отже, за період з 2000 до 2005 р. у цілому сформувалася політико-правова база для сприятливого культурно-наукового співробітництва між Україною та Польщею. Українсько-польські зв'язки в галузі освіти, науки та культури розвивалися в руслі політичних відносин між двома країнами, що склалися на сучасному етапі. Результатом цих відносин стало перетворення Польщі на стратегічного партнера України. Однак це стало можливим переважно завдяки постійній та наполегливій політиці зближення двох президентів – Л. Кучми та А. Квасьневського. На знак визнання великої роботи, що здійснювалася для розширення українсько-польських взаємозв'язків та інтеграції у європейські й трансатлантичні структури, на підтвердження бажання розширювати співпрацю своїх країн у всіх напрямках

діяльності глави держав обмінялися вищими нагородами – орденом Ярослава Мудрого та Орденом Білого Орла.

Хоча політика обох країн сприяла розширенню та поглибленню культурних відносин, цілком зрозумілим є той факт, що міждержавні відносини не можуть триматися лише на добрих політичних стосунках. Для поглиблення співробітництва між Україною та Польщею необхідна більш активна участь представників різних закладів, установ, організацій, творчих спілок, громадських об'єднань та груп населення двох держав у розвитку двосторонніх контактів, особливо в галузі освіти, науки та культури.

Третій розділ «Взаємовідносини у сфері освіти і науки» присвячений освітнім і науковим контактам між Україною та Польщею, які є корисними для обох країн. Співробітництво українських та польських науковців відбувалося шляхом взаємного обміну публікаціями та науковою інформацією про нові дослідження, організації спільних наукових заходів, рецензування підготовлених до друку праць, виступів опонентів на захисті кандидатських дисертацій, відряджень з метою читання лекцій, підвищення кваліфікації, збирання матеріалів.

Постійний діалог українських та польських учених у формі проведення міжнародних наукових конференцій, присвячених обговоренню широкого кола проблем, або вузькоокреслених тем сприяє послідовному встановленню об'єктивності та виявленню достовірних фактів в історії розвитку обох народів. Саме завдяки спільним діям науковців України та Польщі щодо детального перегляду складних подій минулого і створюються необхідні умови для взаємного зближення, налагодження дружніх відносин та співробітництва.

Особливого значення набули контакти між вищими навчальними закладами України і Польщі, які вийшли на взаємовигідну договірну основу. У межах міжвузівського співробітництва спостерігалось помітне збільшення кількісного складу польських вузів-партнерів, однією з форм співпраці якого стало навчання та стажування за кордоном. Співробітництво вищих навчальних закладів Польщі та України на прикладі найбільших університетів наших держав, таких як Варшавський політехнічний університет, Університет ім. Марії Кюрі, Сілезький університет, Католицький університет в Люблені та інші співпрацюють та мають кілька спільних договорів з українськими вишами. У цих навчальних закладах також успішно працюють кафедри української історії, мови та культури. В польських університетах навчаються українські студенти відповідно до спільних програм українських та польських ВНЗ. Польську мову вивчають у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова; польські викладачі згідно з умовами договору (2004 р.) по обміну науковцями читають курси лекцій у Київському політехнічному університеті, Львівському університеті імені І.Франка та ін.

Співробітництво університетів України та Польщі впродовж 2000–2005 рр. ґрунтувалось на таких засадах: координації діяльності університетів у реалізації міжнародних грантових програм (Європейської Комісії, різних фондів); розвиток співробітництва з вищими навчальними закладами Польщі у галузі обміну досвідом роботи, підготовки педагогічних кадрів та здійснення спільних наукових і освітніх проектів; візова підтримка делегацій університетів; організація і проведення міжнародних наукових заходів; організація та супровід процесу укладання угод з

міжнародного співробітництва, виконання робочих планів; організація академічних стажувань між викладачами, аспірантами, студентами у ВНЗ, залучення вчених університетів до міжнародних наукових заходів, які проводять іноземні партнери.

Українська та польська сторони в цілому дотримувалися своїх зобов'язань у питанні гарантування польської та української національним меншинам права на розвиток національних культурних традицій та навчання рідною мовою в державних закладах або у національних культурних товариствах. Через мережу державних та недержавних навчальних закладів здійснювалася підготовка національних кадрів для роботи в педагогічній та культурно-просвітницькій сфері. Поступово розширювалася мережа навчальних закладів у місцях компактного проживання української та польської меншин, створювалися недільні школи, в яких викладалися рідна мова, література та історія. Україна та Польща надавали підтримку в підготовці підручників та навчальних матеріалів з мови, літератури, історії та географії сусідньої країни. Здійснювалося співробітництво між загальноосвітніми школами, професійно-технічними училищами, вищими навчальними закладами, обмін досвідом педагогічної діяльності, обмін учнями, вчителями, студентами, викладачами, виконувалися спільні науково-дослідні роботи, що становлять взаємний інтерес.

Основу наукового співробітництва становили прямі зв'язки між академічними установами України та Польщі. Серед спільних робіт у гуманітарній сфері більш активними були контакти в галузі археології, історії, літературознавства й бібліотечної справи. Для підтримки та популяризації польської науки в Україні та української в Польщі у столицях були створені представництва відповідних академій наук. Велика увага приділялася прикордонному співробітництву в галузі науки та технологій, яке здійснювали наукові організації прикордонних областей. Співпраця здійснювалася в галузі політології, економіки, природничих та гуманітарних наук. Співробітники інститутів НАН України брали активну участь у всіх формах міжнародного співробітництва: членство у міжнародних комітетах та спілках (український комітет Міжнародної асоціації вивчення слов'янських культур, Міжнародна федерація Інститутів Центрально-Східної Європи, Міжнародний комітет славістів), проведення наукових конференцій та круглих столів.

Отже, на чітко визначеній правовій основі здійснювалося активне наукове та освітнє співробітництво. В процесі роботи були сформовані напрями наукового співробітництва та групи фахівців, які безпосередньо працюють над виконанням підписаних угод та договорів. Вивчення дослідних методик своїх колег та виконання науковцями академічних установ обох країн спільних проектів дали можливість об'єктивно висвітлити історію формування української та польської націй, складні процеси еволюції національної самосвідомості обох народів на різних етапах їх історичного розвитку.

У четвертому розділі «Форми та напрями діяльності культурно-освітніх, громадських організацій» висвітлюються основні тенденції створення та розвитку освітніх та наукових організацій, акцентується увага на основних напрямках спільної діяльності освітян і науковців України та Польщі у 2000–2005 рр.

Україна та Польща здійснювали культурний взаємообмін, використовуючи різноманітні форми співпраці. В обох країнах створюються і діють освітні організації, які займаються видавничою, освітньою, культурною та іншими видами діяльності, що пов'язані із співпрацею українців та поляків. Проведене

дослідження вказує на те, що країни зацікавлені у подальшому безпосередньому співробітництві між областями, воєводствами, містами, культурними та мистецькими установами, музеями, художніми школами, творчими спілками, об'єднаннями, установами та центрами культури. Це сприяє взаємозбагаченню культур українського та польського народів.

Активна діяльність громадських, культурно-освітніх товариств сприяла розширенню вивчення української мови, літератури, історії та географії у Республіці Польща і польської мови, літератури та полоністики в Україні. Україна та Польща співпрацюють у сфері збереження на своїх територіях об'єктів історико-культурної спадщини та здійснюють відповідні заходи щодо їх охорони, реставрації, наукового дослідження та використання. Популяризація національного кіномистецтва проходила з огляду на збільшення обміну кінопродукцією, організацію прем'єрних показів фільмів та проведення кінотижнів за участю кінематографістів двох країн. Дні культури, гастролей, виставкової та фестивальної діяльності, які пройшли в межах проголошення року Польщі в Україні (2004 р.) та року України в Польщі (2005 р.) створювало можливості для формування уявлення про культуру сусіднього народу.

Протягом 2000–2005 рр. урядами України та Польщі була напрацьована правова база договорів та угод про повернення та збереження культурної спадщини наших держав. Протягом досліджуваного періоду були повернуті українській стороні документи повоєнного періоду, які були вивезені німецькими окупантами з території України.

Таким чином, завдяки діяльності культурно-освітніх, громадських організацій України–Польщі протягом 2000–2005 рр. здійснювався культурний взаємобмін, завдяки різним формам співробітництва. На території Польщі та України протягом цього періоду відбувалися різні культурні, мистецькі та громадські заходи. Урядами Польщі та України були напрацьовані та укладені численні домовленості про повернення певних культурних та релігійних цінностей музеям та громадським організаціям.

У висновках сформульовано основні результати дослідження, що виносяться на захист:

- Аналіз стану наукової розробки проблеми засвідчив, що досі вона не була предметом спеціального вивчення, залучена джерельна база є досить репрезентативною й достовірною, що дозволяє ґрунтовно дослідити обрану тему. Вперше були досліджені поточні архіви польських установ, організацій, освітніх закладів, міністерств та відомств.

- Протягом досліджуваного періоду була сформована нормативно-правова база двосторонніх відносин українсько-польського співробітництва в галузі освіти, науки та культури. Аналіз документальних матеріалів доводить, що одночасно із активізацією процесу становлення України як суб'єкта міжнародних відносин розпочинається активне формування українсько-польських відносин у правовому полі. З початком офіційного визнання Польщею незалежності України діяльність українських та польських політичних сил була спрямована на створення політико-правових засад двостороннього співробітництва та пошуку оптимальних форм взаємодії. Протягом досліджуваного періоду було створено повноцінну правову базу стратегічного українсько-польського партнерства в галузях освіти, науки та культури, що в процесі розвитку підкріплюється новими угодами.

- Процес розвитку вищої освіти в Україні та Польщі у 2000–2005 рр.

характеризується реалізацією створення нових освітніх технологій у навчальному процесі та управлінні, поширення приватної освіти, гнучкої системи оплати за навчання, розширення практики обміну викладачами, аспірантами та студентами між двома країнами. Польща та Україна протягом досліджуваного періоду запроваджували певні освітні програми та наукові проекти. Зокрема, країни беруть участь у міжнародних програмах TEMPUS, ERASMUS, MUNDUS та ін. Університетська співпраця між обома країнами започаткована ще за часів Радянського Союзу, але для початку XXI ст. характерним є укладання довгострокових угод між ВНЗ та спільна робота в різних освітньо-наукових проектах. Наприклад, такі договори існують між Національним педагогічним університетом імені М.П.Драгоманова, Кам'янець-Подільським педагогічним університетом, Житомирським педагогічним університетом та ін. Ця співпраця сприяє покращенню форм та методів підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів для вищої освіти України та Польщі.

— З'ясовано, що двостороння співпраця освітян та науковців відбувається в різних напрямках та формах, які у своєму розвитку вдосконалювалися й набували нового змісту протягом 2000–2005 рр. Позитивними рисами українсько-польського освітнього, наукового та культурного співробітництва були: прагнення до порозуміння та здійснення спільних проектів культурного будівництва.

Контакти в галузі освіти та науки налагоджувалися у процесі спільної діяльності відповідних міністерств України та Польщі. У тематичній співпраці вчених України та Польщі домінували проблеми культурно-історичного розвитку, археології та літератури за низького загального відсотка гуманітарних досліджень.

У процесі роботи були сформовані напрями наукового співробітництва та групи фахівців, які безпосередньо працюють над виконанням підписаних угод та договорів. Вивчення дослідних методик своїх колег і виконання науковцями академічних установ обох країн спільних проектів дають можливість об'єктивно висвітлювати історію формування української та польської нації, складні процеси еволюції національної самосвідомості обох народів на різних етапах їх історичного розвитку.

— Роль української і польської діаспори у розвитку міждержавних відносин є особливо важливою. Демократичні процеси в Україні та Польщі сприяли пожвавленню культурно-освітнього й громадсько-політичного життя національних меншин, підтвердженням чого стали створення та функціонування відповідних організацій на майже всій території Польщі та України, де компактно проживають українська і польська національні меншини. В Польщі відкрито понад 50 шкіл, де викладають українською мовою. У Варшавському та Краківському університетах працюють кафедри українознавства та української мови і літератури. Матеріали спільних проектів, зокрема конференцій, симпозіумів, круглих столів тощо — друкуються польською та українською мовами. У Польщі друкуються також відмінні за спрямуванням, тематикою, розраховані на різну читачську аудиторію книги українських авторів.

— Активна діяльність культурно-освітніх, громадських організацій та товариств сприяє розширенню вивчення української мови, літератури, історії та географії у Республіці Польща і польської мови, літератури та полоністики в Україні. Україна та Польщі співпрацюють у сфері збереження об'єктів історико-культурної спадщини та вживають відповідних заходів щодо їх охорони, реставрації, наукового

дослідження та використання. Культурно-освітні організації, зокрема, «Спілка українських вчителів в Польщі», «Товариство української молоді» та інші досить успішно займаються видавничою та перекладацькою діяльністю. Це стосується насамперед збірників наукових праць та статей, дитячої літератури тощо.

Виокремивши особливості гастрольної, виставкової та фестивальної діяльності протягом 2000–2005 рр., слід зазначити, що саме в цей період оголошені Рік Польщі в Україні (2004 р.) та Рік України в Польщі (2005 р.). Президентами України Л. Кучмою та Польщі А. Квасьневським. На підставі цього було укладено кілька угод про представлення української та польської культури, в ряді музичних, театральних та виставкових проєктах. Українсько-польський культурний обмін включав співпрацю театральних, музичних самодіяльних та фольклорних колективів, дитячих і молодіжних груп, кінематографістів, літераторів, митців.

Кроки, які здійснювалися в галузі збереження та повернення пам'яток української культури в Польщі, є вираженням взаємності стосовно тих, які робила влада в Україні для збереження пам'яток польської культури. На нашу думку, пам'ятки обох культур на наших територіях слід трактувати як елемент багато в чому спільної історико-культурної спадщини. Досягнення порозуміння в цій галузі є складним та вимагає толерантного і поміркованого підходу. Для розв'язання непорозумінь необхідно максимально полегшувати доступ до фондів та колекцій і поширювати інформацію про них серед науковців та зацікавлених осіб. За загальновизнаними нормами міжнародного права кожен народ має право на збереження своєї історично-культурної самобутності. Створення сприятливих умов для розвитку культури, охорони її пам'яток залежить від вирішення завдань національного й міжнародного характеру. Взаємна зацікавленість наших країн у поглибленні всебічного співробітництва в гуманітарній сфері, організації та функціонування державних органів, які займаються цими питаннями, та створена нормативно-правова база протягом 2000–2005 рр. вказують на перспективність відносин у цій галузі.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження:

1. Коваленко О.М. Українсько-польські відносини: проблема повернення та збереження культурних та культурних цінностей / О.М. Коваленко // Література та культура Полісся. Проблеми літератури, історії та культури Полісся і України в сучасних дослідженнях. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – Вип. 46. – С.19–201.
2. Коваленко О.М. Українсько-польські відносини у галузі кінематографу та театального мистецтва: 2000–2005 рр. / О.М. Коваленко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2009. – №1(49). – С. 75–78.
3. Коваленко О.М. Історіографія українсько-польських культурних відносин 2000–2005 рр. / О.М. Коваленко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2009. – №4(51). – С. 106–110.
4. Коваленко О.М. Освітня політика України та Польщі щодо національних меншин (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2012. – №5(85). – С. 34–39.
5. Коваленко О.М. Освітнє та наукове співробітництво України та Польщі (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Література та культура Полісся. Історико-соціальні

- та культурні процеси України і Полісся в сучасних дослідженнях. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2012. – № 69. – 384–395.
6. Коваленко О.М. Співпраця вищих навчальних закладів Польщі та України на прикладі Кам'янець-Подільського державного університету / О.М. Коваленко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2012. – №2(62). – С. 108–114.
 7. Коваленко О.М. Культурно-освітні організації України та Польщі: створення, діяльність (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Література та культура Полісся. Проблеми літератури, історії та культури Полісся і України в сучасних дослідженнях. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2012. – №70. – С. 222–231.
 8. Коваленко О.М. Українсько-польська співпраця в галузі вищої освіти (1991–2010 рр.) // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 6. Історичні науки: Зб. наук. праць. – Вип. 9: Ювілейний випуск до 70-річчя професора Володимира Йосиповича Борисенка / [за ред. В.П. Андрущенко, В.Й. Борисенка]. – К., 2012. – 361с. – С. 258–263.
 9. Коваленко О.М. Правові засади культурного співробітництва Польщі–України (2000 Борисенка 2005 рр.) / О.М. Коваленко // Регіональні проблеми розвитку літератури, історії та культури у загальноукраїнському контексті. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2012. – № 71. – С. 328–343.
 10. Коваленко О.М. Історіографічні дослідження розвитку українсько-польських культурно-освітніх та наукових відносин 2000–2010 рр. / О.М. Коваленко // Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2013. – №5(97). – С. 39–44.
 11. Коваленко О.М. Аналіз культурного діалогу України та Польщі: гастроля, виставкова та фестивальна діяльність (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Література та культура Полісся. Історія та культура: загальноукраїнський та провінційний вимір. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2013. – №72. – С. 328–338.
 12. Коваленко О.Н. Образовательная политика Украины и Польши (2000–2005 гг.) / О.М. Kovalenko. Education Policy of Ukraine and Poland (2000–2005) // Science, Technology and Higher Education [Text] : materials of the II international research and practice conference, Vol. I. –Westwood, April 17th, 2013 / publishing office Accent Graphics communications. – Westwood – Canada, 2013. – 712 p. – P. 503–509.
 13. Коваленко О.М. Основні тенденції культурно-освітнього співробітництва України та Польщі в контексті європейського інтеграційного процесу (2000–2005 рр.). // Міжнародний науковий вісник ред. Ф.У. Ващук Ужгород-Кошице-Мішкольц, 2013. – Вип. 7(26). – С. 126–133.
 14. Kovalenko Oksana. Ukrainian-Polish cultural relations: tour, exhibition and festival activities (2000–2005 years) // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук РИНЦ. – М., 2013. – №59, декабрь. – С. 159–164.
 15. Коваленко О.М. Українсько-польська науково-педагогічна співпраця: сучасний етап / О.М. Коваленко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2006. – №4(23). – С. 92–97.
 16. Коваленко О.М. Українсько-польські культурні відносини: спільні кроки (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Дні науки історичного факультету: Матеріали Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, присвяченої 90-річчю Гетьманату Павла Скоропадського. – У 2-х ч. / редкол.: проф. В.Ф. Колесник (голова),

- доц. О.Ю. Комаренко (заст. голови), І.В. Семеніст (відп. ред.) та ін. – К.: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2008. – Вип. І: Ч. 1 – С. 71–73.
17. Коваленко О.М. Історіографічні засади дослідження українсько-польських культурних зв'язків 2000–2005 рр. / О.М. Коваленко // Актуальні проблеми вітчизняної та світової історії: Матеріали Других всеукраїнських Драгоманівських читань молодих істориків (Київ, 14 берез. 2008 р.). – К.: Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 2008. – С.243–245.
 18. Коваленко О.М. Українсько-польські освітньо-наукові відносини (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Дні науки історичного факультету: Матеріали Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. – У 2-х ч. / редкол.: проф. В.Ф. Колесник (голова), доц. О.Ю. Комаренко (заст. голови), І.В. Семеніст (відп. ред.) та ін. – К.: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2009. – Вип. II: Ч. 1. – С. 41–43.
 19. Коваленко О.М. Іван Мазепа у дослідженнях сучасної польської історіографії (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // Доба гетьмана І. Мазепа в європейській історії: міфи і реалії: Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції (Київ–Батурин, 7–8 листоп. 2008 р.). – К.: Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 234–239.
 20. Коваленко О.М. Співпраця вищих навчальних закладів Польщі та України (1999–2009 рр.) / О.М. Коваленко // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології: зб. наук. праць III Міжнар.наук.-практ. конф. – К.: Гнозис, 2009. – С.592–595.
 21. Коваленко О.М. Упровадження болонської системи у вишій освіті Польщі: приклад для України / О.М. Коваленко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2010. – №1. – С. 93–101.
 22. Коваленко О.М. Українсько-польська співпраця в галузі вищої освіти (1991–2010 рр.) / О.М. Коваленко // Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору.: у 4 т. – К.: Гнозис, 2011. – Т. 1. – С. 249–257. – Вища освіта України (додаток 2). – 2011. – №3. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 700 с.
 23. Коваленко О.М. Освітнє та наукове співробітництво України та Польщі (2000–2005 рр.) / О.М. Коваленко // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – Житомир–Київ–Краків. 2011. – Вип. І. – С. 95–99.
 24. Коваленко О.М. Упровадження болонської системи у вишій освіті Польщі: приклад для України // Вища освіта України / [за ред. В.П. Андрушенка, В.І. Лугового]. – К., 2011. – №3 (додаток1). – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» – Т.2. – С. 375–381.
 25. Коваленко О.М. Університетська освіта та співпраця вищих навчальних закладів Польщі – України (2000–2005 рр.). – С. 121–129 // Професійна підготовка педагога: історичний досвід і виклики сучасності: зб. наук. праць / за ред. Н. Скотної, М.Чепіль. – Дрогобич: Ред.-видавн. відділ Дрогоб. держ. Педагог. ун-ту імені Івана Франка, 2013. – 292с.

АНОТАЦІЇ

Коваленко О.М. Освітні, наукові та культурні українсько-польські зв'язки (2000-2005 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2014.

У дисертації вперше здійснено цілісне дослідження освітнього, наукового та культурного співробітництва України та Польщі у 2000–2005 рр. На підставі аналізу новітніх видань, архівних матеріалів та нормативно-правових документів двосторонніх відносин розкрито основні напрями та форми культурно-освітньої та наукової співпраці. Виокремлено роль національних меншин у розширенні міжнародних відносин, а також розглянуто діяльність громадських, культурно-освітніх товариств. Досліджені контакти в галузі кінематографа та театрального мистецтва. Проаналізована виставкова, фестивальна та гастрольна українсько-польська діяльність та українсько-польські зв'язки в галузі вищої освіти, характер наукової взаємодії та діяльність спільних українсько-польських комісій.

Таким чином, предметне вивчення українсько-польських освітніх, наукових і культурних відносин 2000–2005 рр. дозволяє стверджувати, що вони тривалі, не позбавлені розбіжностей, але динамічні і конструктивні. Вони характеризуються насиченістю, зваженістю підходів та достатнім потенціалом для трансформації на рівень стратегічного партнерства.

Ключові слова: Україна, Польща, українсько-польські відносини, освіта, наука, культура, культурно-освітні зв'язки, стратегічне партнерство, вища освіта, національна меншина.

Коваленко О.Н. Образовательные, научные и культурные украинско-польские связи (2000–2005 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 - история Украины. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2014.

В диссертации впервые проведено целостное исследование тенденций, принципов и закономерностей образовательного, научного и культурного сотрудничества Украины и Польши в 2000–2005 гг. На основании ретроспективного анализа литературных источников, архивов и документов, договорно-правовой базы двусторонних отношений, прослеживаются основные направления и формы культурно-образовательного и научного сотрудничества, тенденции преодоления устаревших стереотипов, роль национальных меньшинств в расширении международных отношений, рассмотрена деятельность культурно-образовательных обществ, контакты в отрасли кинематографа и театрального искусства, выставочная, фестивальная и гастрольная деятельность, украинско-польские контакты в отрасли высшего образования, характер научного взаимодействия и деятельность общих украинско-польских комиссий.

В исследовании на основе архивных источников и специальной литературы рассматривается динамика украинско-польских гуманитарных отношений на межгосударственном уровне на протяжении 2000–2005 гг. В результате радикальных изменений в начале XXI в. на европейском континенте изменился характер украинско-

польских культурно-образовательных и научных взаимоотношений, которые стали примером добрососедства и партнерства двух держав.

Анализ документальных материалов доказывает, что на протяжении исследуемого периода, была создана полноценная политико-правовая база украинско-польского сотрудничества, координационные органы и организационные структуры, деятельность которых способствует воплощению в жизнь общих соглашений, сохранению контактов и укреплению культурно-образовательных и научных взаимоотношений.

В ходе исследования было установлено, что на протяжении этого периода украинско-польские отношения прошли путь от становления до наиболее глубокой степени развития отношений – стратегического партнерства, которое особенно ярко выражается в соблюдении общей позиции в международной и общеевропейской политике.

Таким образом, предметное изучение украинско-польских образовательных, научных и культурных отношений 2000–2005 гг. позволяет утверждать, что они прошли длительный, не лишенный разногласий, но динамичный и конструктивный путь становления и развития. Отмечены их насыщенность, взвешенность подходов и существование достаточного потенциала для трансформации на уровень стратегического партнёрства.

Ключевые слова: Украина, Польша, украинско-польские отношения, культура, образование, наука, культурно-образовательные связи, стратегическое партнерство, высшее образование, национальное меньшинство.

Kovalenko O.M. Educational, scientific and cultural Ukrainian-Polish relations (2000-2005).

Thesis for a Candidate's degree of historical science on speciality 07.00.01 – the History of Ukraine. – National Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2014.

The paper studies the integral educational, scientific and cultural cooperation between Ukraine and Poland in 2000-2005. It reveals the major trends and forms of cultural, educational and scientific cooperation based on an analysis of the latest books, archival materials and legal documents in the bilateral relations. The study singles out the role of minorities in the expansion of international relations, and examines the activities of social, cultural and educational partnerships. Contacts in the field of cinema and theater are studied. Exhibition, festival and touring activities of Ukrainian-Polish and Polish-Ukrainian relations in higher education, the nature of scientific collaboration and joint activities of Ukrainian-Polish commission are analysed.

Thus, the objective study of Ukrainian-Polish educational, scientific and cultural relations in 2000-2005, suggests that they are long, not without disagreement, but dynamic and constructive. They are characterized by intension, balance approaches and enough capacity to transform the level of strategic partnership.

Key words: Ukraine, Poland, the Ukrainian-Polish relations, education, science, culture, cultural and educational relations, strategic partnerships, higher education, national minority.

НБ НПУ

100199531

Підп. до друку 24.06.2014 р. Формат 60×90/16. Папір офсет.

Друк різнограф. Ум. др. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 4832.

ЦЕНТР ОПЕРАТИВНОЇ ПОЛІГРАФІЇ «АВАНГАРД»

м. Кіровоград, вул. Пашутінська, 12, оф. 4.

Тел./факс: 24-86-34, 27-02-24,

моб. /050/ 531-73-72, 341-04-33.

<http://avangard.kr.ua>, e-mail: info@avangard.kr.ua

